בשטריימל של זקנו, הרה"ק ה"ישמח משה" זצ"ל, והרב הטברייני התמוגג עד למאד, עד שכותבי קורותיו כתבו שהרב ועקנין נזכר מידי פעם בערגה ובשמחה באותה שבת, בה לבש את השטריימל של ה"ישמח משה"...

המלבוש הירושלמי - תילי תילים של "עניינים"

לקפטן הירושלמי הזהוב ישנם פסים כחולים דקים. מחובר אליו גרטל, העשוי מאותו בד של הקפטן, שאין בו כפתורים, והוא תפור מבחוץ, לצורך סגירת הקפטן בצורה הרמטית. בתפילה חוגרים גרטל רחב נוסף, בעל פסים כחולים או שחורים, בנוסף לגרטל הקשור לקפטן בעצמו.

ושימו לב לפרט מרתק: בשני החלקים הסוגרים את הקפטן הירושלמי ישנו קטע צר של בד הבולט מעט יותר מהבד הרגיל של הקפטן והוא יורד מלמעלה למטה. קטע הבד בצד ימין ארוך יותר מקטע הבד בצד שמאלו כדי לדמות את הקפטן לרצועת תפילין של ראש, בה רצועת תפילין של צד ימין ארוכה יותר משל צד שמאל.

ומי קבע את כל כללי הקפטן הללו? את הצורה המדויקת של הקפטן הירושלמי קבע הרבי הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זצ"ל, שהתגורר בירושלים.

'מן הנאה ומן הטוב'

סיפור נפלא מסופר על ה"אמרי אמת" מגור. עני מרוד נכנס אליו וסיפר לרבי בצער שגנבו לו את התפילין והטלית שלו ואין לו כסף לרכוש אחרים תמורתם.

ניגש הרבי מגור לארון ושלף טלית ושני זוגות תפילין. "את התפילין דרש"י קיבלתי בירושה מזקני ה"חידושי הרי"ם" ואילו את התפילין דרבנו תם קיבלתי בירושה מאבי ה"שפת אמת". לֵך לחתני ר' איצ'ה מאיר והוא יחליף לך אותם בתפילין אחרות, ובוודאי גם יוסיף לך תמורתם עוד כסף".

הלך העני לחתנו של הרבי, שנדהם מגודל החזיון. הוא מיהר לפדות את שני זוגות התפילין היקרות ושילם עליהם כסף רב.

ר' איצ'ה מאיר פנה לחותנו הרבי ותהה בפניו: "האם לעני אורח פורח נותנים תפילין כה יקרים וחשובים?!" פתח לו ה"אמרי אמת" את ספר הרמב"ם, שם נכתב שצריך לעשות מצווה "מן הנאה ומן הטוב". "כשבאה לידי מצווה כה גדולה, נתתי לו את התפילין הטובים ביותר שהיו לי"...

הקפטן, כך לפי הוראותיו של הרבי מלעלוב, מורכב מ-26 חלקים, כנגד שם הוי"ה. הפסים הכחולים בשרוולים העשויים לרוחב ולא לאורך כמו בכל הקפטן, מפני שב"תפילין של יד" הרצועות כרוכות לרוחב ולא לאורך.

כל יהודי שהסתובב בירושלים של מעלה מכיר גם את הדז'ובה השבתי, שהוא בגד חום ארוך, אותו לובשים מעל הקפטן הזהוב. ישנם מבני ירושלים שלובשים את הדז'ובה רק בליל שבת, לכבוד כניסת שבת מלכתא, ואילו אחרים לובשים אותו כל השבת.

בחסידות "תולדות אהרון" והסתעפויותיה לובשים גם הבחורים שטריימל ובעקיטשע, אך בעוד האברכים הנשואים גורבים פוזמקאות לבנות, הבחורים גורבים שחורות. האברכים לובשים ווסט מיוחד בצבע זהוב והבחורים אינם לובשים ווסט. האברכים לובשים גם דז'ובה והבחורים מסתפקים בבעקיטשע.

האדמו"ר הרה"ק רבי אהרון ראטה זצ"ל, בעל ה"שומרי אמונים, השקיע רבות ביצירתו של המלבוש הירושלמי, וכאשר אחד מחסידיו עלה מחוצה לארץ לארץ ישראל כדי להשתקע בה, ציווה עליו הרבי להחליף את כל בגדיו לבגדים הירושלמיים, למרות שהיה זה בימי ספירת העומר, ולא להמתין עד לאחר ימי הספירה.

נכדתו של הרבי מתולדות אהרון השתדכה עם נין ונכד לבית רופשיץ, שם הקפידו ללכת בשבת בעקיטשע עם סטרוקס, שלא כמנהג "תולדות אהרון", והרבי עשה תנאי עם החתן, שלאחר נישואיו ילבש קפטן ירושלמי ולא בעקיטשע כמנהג רופשיץ, בו הלכו אבותיו. לפני החופה ביקש החתן שהרבי ירשה לו ללבוש את הבעקיטשע עם הסטרוקס, רק בחופה, אך האדמו"ר סירב והסביר: "אם הרבי מרופשיץ היה חי עימנו בירושלים, הוא היה מורה לנכדיו ללבוש את הקפטן הירושלמי, בגלל שיש בלבישתו יותר "עניינים" מאשר בלבישת הסטרוקס.

כמוצא של פשרה הוסכם שהחתן ילבש את הבעקיטשע של הסטרוקס מתחת לבגד הירושלמי...

בסאטמר מספרים, שה"ייטב לב" הלך באחד הימים ברחוב וראה לפתע ערבי צועד בלבוש המסורתי, כולל חלוק ארוך ופסים לבנים לרוחב בשרוולים.

הרבי התבונן ממושכות בלבוש וביקש בהמשך מבני ביתו שיתפרו לו בגד כזה. "בני ישמעאל לא שינו את לבושם במשך אלפי שנים וכל הערבים לובשים את בגדי ישמעאל, בנו של אברהם אבינו", הסביר ה"ייטב לב", "וישמעאל לבש הרי את הבגדים שאביו אברהם הלביש אותו. כך שבגדי הערבים הם הם הבגדים בהם הלכו האבות הקדושים. לכן אני רוצה ללבוש בגד כזה".

גדולי ירושלים היו מגיעים אל כל הרבנים והאדמו"רים שהעתיקו את מקום מגוריהם לירושלים, והציעו להם ללבוש את הביגוד הירושלמי.

המהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל ניאות ללבוש את הבגדים הירושלמיים, אך הגרי"ז מבריסק סירב.

אף האדמו"ר מסאטמר זצ"ל סירב להחליף את בגדיו בביגוד הירושלמי האותנטי, והוא הסכים בתור פשרה, ללבוש בימי שישי אחר הצהריים את הבעקיטשע בעל הפסים הלבנים, כפי שנהג סבו ה"ייטב לב".

גם האדמו"ר מצאנז בעל ה"שפע חיים" נהג ללבוש בכל יום שישי, לאחר הטבילה במקוה, את הבעקיטשע בעל הפסים הלבנים, שסבו ה"ייטב לב" נהג ללבוש.

חב"ד: מהלבוש החסידי ללבוש הליטאי

שימו לב לדבר מעניין ביותר. בעוד שתמונותיהם של אדמור"י חב"ד מצביעים על כך שחלקם הלכו בלבוש חסידי, הרי שחסידי חב"ד בימינו הולכים עם כובע "קנייטש" ליטאי ו"סיטרוק", המזכיר "פראק", לא פחות משהו מזכיר קפטן חסידי. חסידי חב"ד הותיקים לבשו קסקט לראשם. מה קרה שהכל השתנה בחב"ד?

בבטאון "שלא שינו את לבושם" מצוטט אחד מרבני חב"ד, המסביר שבעבר הלכו חסידי חב"ד בלבוש החסידי-רוסי, שכלל קסקט ומעיל ארוך.

בעקבות "גזירת הלבוש" (עליה ראוי לייחד מאמר בפני עצמו), נותרו חסידי ליובאוויטש בקסקט בלבד, בעוד שהמעיל הארוך הוחלף במעיל קצר יותר, כמנהג המקומיים. אדמו"רי החסידות המשיכו ללכת בקפוטת משי ארוכה ובשטריימל, ובשבתות לבשו בגד משי לבן, כמנהג הבעל שם טוב הקדוש וכמנהג הקדוש האריז"ל.

ה"שארית יהודה", המהרי"ל אחיו של ה"בעל התניא", הלך גם הוא בלבוש שכזה. ישנו גם ציור ידוע של האדמו"ר ה"צמח צדק" מחב"ד, בו נראה הוא בלבוש לבן. בהמשך עברו בחב"ד לבוש ה"סיטרוק", המזכיר את ה"פראק" הליטאי, בגד בו הלכו הבעלי בתים המכובדים, העשירים והסוחרים.

המהר"ש, האדמו"ר הרביעי בשושלת חב"ד, יצא לצורך ריפויו מתחומי רוסיה והוא התגלגל לגליציה וגרמניה.

המהר"ש לא רצה להתבלט והוא החליף את מלבושו האדמו"רי בסיטרוק ובכובע קנייטש, כדי לשווות לעצמו תדמית של איש- עסקים או סוחר יהודי. בחב"ד מספרים שבאחד מימי שהותו בנכר הגיע הרבי מהר"ש לבעלזא.

הרבי נכנס אל המהרי"ד מבעלזא, שהיה כבר סגי נהור, זקן וחלש. הבעלזער רבי שאל את הנכנס מיהו ומה מעשיו, והרבי המהר"ש הזדהה כ"סוחר". חייך רבי ישעשכר דוב מבעלזא זיע"א ואמר "נו, בוודאי. "כי טוב סחרה מכל סחורה"...

מאז, מאותה העת שהמהר"ש החליף את מלבושו לסיטרוק, הפך הבגד לבגד חב"די טיפוסי, כשבשבתות הולכים החב"דניקים בבגד משי, שאינו עשוי מצמר.

ובכל זאת תוכלו למצוא גם הרבה שטריימלאך בחב"ד. הקהילה החב"דית הירושלמית מורכבת מיהודים שלבשו שטריימל שנים רבות, והם לא חדלו ללובשו גם היום.

בחב"ד אומרים שאין לעשות "עסק" מהלבוש וההתייקרות צריכה להיות בפנימיות העניינים ולהשיב את "לבוש הנשמה" ליהודים.

הכובע הויז'ניצאי

בחסידות ויז'ניץ נוהגים ללבוש כובע סאמט כמו כל החסידים, אך לחסידי ויז'ניץ הסרט שעל הכובע פונה לצד ימין ולא לצד שמאל. השינוי החל כאשר הרבי ה"אמרי חיים" זצ"ל ראה קבוצת כמרים, שחבשה כובעי סאמט הדומים להפליא לכובעי הסאמט החסידיים. האדמו"ר זצ"ל הזדעזע והפך את הסרט, כדי להוכיח ולהראות שהיהודים לא חובשים כובע כמו הכמרים. הנהגה זו נשמרה בקרב תלמידי ה"אמרי חיים".

למותר לציין שבקושי נגענו בסדרי הביגוד היהודי, ובפרט שלא נגענו מספיק בענייניו הרוחניים. נמשיך לדבוק באבותינו ובמנהגיהם, בתורתם, בלבבם ובמעשיהם הטובים.

(מקורות: "עולם החסידות" התשס"ו והתשס"ח; "שלא שינו את לבושם" התשס"ו; "מאורות חב"ד"; "אז נדברו" ויז'ניץ, ועוד)